

מנחות אל

ראש השנה

משה שווערד

1. שטמ"ק אות ב

2. ספר יד בנימין

דף ל"א בגמ' דתנן השדה ז"ש אומרים
נמדדת מצפנים וזה"ל
מצחוץ. פי' דקי"ל כלי עץ המחזיק מ' סאה
בלח שהם כוריים ציבש ילא מתורת כלי מלקבל
טומאה כיון שאינה מיטלטל מלא דבעי דומיא
דשק שמטלטל מלא וריקן, ופליגי זהו ז"ש
וז"ה לזב"ש נמדדת מצפנים היינו דבעי
שיהא חללה מחזיק מ' סאה ואז אין רגילות
לטלטלו מלא וטהורה ולז"ה נמדד מצחוץ
היינו דעובי הדפנות נמי נמדדין דרואין אילו
הי' חלל הי' משלים למ' סאה, והטעם דהרי
עכ"פ עובי הדפנות נמי מוסיפין לכובד הכלי

(וכמו שפי' ז"תפארת ישראל" על המשניות
שם) ושוב אין רגילות לטלטלו מלא, ולז"ש
ז"ל דבתחילה כשנקבע השיעור של מ' סאה
הי' מלבד עובי הדפנות וזכה"ג הוא דאין
רגילות לטלטלו מלא ודו"ק. ועי' עוד בזה
לקמן בגמ' ד"ה ר"ש שזורי.

3. ספר יד בנימין

שם בגמ' ומודים אלו ואלו שאין עובי הרגלים
ועובי הלבוזין נמדד עמה כו'. נ"ב
הטעם נראה דנהי דגם הם מוסיפין לכובד
הכלי מ"מ השיעור של מ' סאה נאמר רק
על גוף הכלי עצמו אבל עובי הרגלים ולבוזין
נידון לענין זה כאילו הוה דבר נפרד מהכלי,
וכיון שהכלי עצמו עכ"פ הי' ראוי לטלטלו
מלא בלא עובי הרגלים והלבוזין שפיר מקבל
טומאה, [והמשנה השני' שם צפ"ח דכלים

גבי מוכני המחזור לשדה דקתני בזמן שאין
נשמטת נמדדת עמה כבר כ' במשנה אחרונה"
דמתני' שם אליבא דר' יוסי נקטי' דס"ל
שעובי הרגלים והלבוזין נמדדין עמה, או די"ל
דלא דמי להתם יעוי"ש בתפא"י אות ט"ז].

4. ספר יד בנימין

שם בגמ', ר"ש שזורי אומר אם היו רגלים
גבוהות טפח אין ציניהן נמדד ואם לאו
ציניהן נמדד. יש להבין הא עיקר קביעות
השיעור של מ' סאה הוא משום דכך שיערו
חז"ל דצמדה זו אינו מיטלטל מלא וא"כ מהיכי

תימי שהאיר שצין שולי הכלי להרגלים יטרפו
להמידדה הא האויר אינו מוסיף שום כובד
להכלי ואמאי אם אינן גבוהות טפח, ציניהן
נמדד.

שוב ראיתי שכבר עמד בזה מרן ז"ל בחזו"א כלים סי' כ"ד וז"ל "לכאוי שיעור מ' סאה אינו מכלל השיעורין אלא משום דאינו מטלטל, ושיערו חז"ל צמ' סאה, אצל א"כ אין טעם לדברי ר"ש שזורי למדוד האויר שצנייהן כיון שאין מתמלא לעולם, וכן אין טעם לדברי צ"ש לדעת ח"ק דנמדד מצפנים ואין חילוק צעזי הדפנות אף שהן מכבידין טלטולה וכן עוצי הרגלים ועוצי הלבוזין כו' ומכל זה נראה דשיעור מ' סאה הוא מכלל השיעורין וצשיעור זה לא חשיב עוד טלטולו כיון שאין טלטולו נאות, ולכן נפלה המחלוקת צפריטי שיעור זה, ומה הוא שנקרא צן ארבעים סאה שטהרתו התורה וצ"ע" עכ"ל מרן ז"ל.

וצ"ל דנהי דצממת עיקר השיעור של מ' סאה הוא מטעם שכך קבעו חז"ל דצשיעור זה אינו נוח לטלטלו מלא, מ"מ אחר שכבר נקבע שיעור זה, לא מפליגינן בזה, ואמרי' כל שיש על הכלי ק"ס של ארבעים סאה כבר יצא מחורת כלי לקבל טומאה אף שצמתיאות לא יכנס ק"ס ממש מ' סאה, ולכך ס"ל לר"ש שזורי דאם אין צין השולים עד לרגלים אויר טפה אמרי' דהוי כאילו השולים מגיע למטה ודו"ק.

5. ספר חידושי בתרא

תסו) לא. ר"ש שזורי אומר אם היו רגלים גבוהות טפה אין ביניהן נמדד ואם לאו, ביניהן נמדד. והנה דיש מקשים דצ"ב למה נמדד ביניהם, ומה יהיה בתיבה קטנה ורגלים גדולים לכאורה ג"כ יהיה נמדד. ולכאורה י"ל כדפירשו הרמב"ם והר"ש ז"ל בריש פי"ח דכלים דחז"ל קבעו השיעור דמ' סאה ככלי שהיא אמה על אמה ברום ג' אמות. והמחלוקת תנאים הוא מה כוונת חז"ל בשיעור זה, לב"ש כוונת דוקא אמה על אמה מבפנים, ולב"ה כוונת למדידת חוץ, ולר"ש שזורי גם כוונת לרום ג' אמות הכולל גם הרגלים ומה שביניהם "כאילו שולים יורדים עד סוף הרגלים" (רש"י ד"ה וביניהם) כיון דסו"ס הכלי ברום ג' אמות עם הרגלים. אבל זה נאמר רק כשאין גבוהין טפה, דאז אין רגלים והשטח ביניהם נידונים כמקום נפרד מהכלי, וטפלים הם לכלי עצמו. ונכללים ברום ג' אמות של הכלי. משא"כ כשגבוהים טפה, ומקום חשוב הוא (כלשון רש"י ד"ה טפה) לא שייך לכלול האי שטח בכלי, ונמצא דאף דהכלי והרגלים ומה שביניהם הוו רום ג' אמה, מ"מ הכלי עצמו אינו כן, וחז"ל הצריכו שהכלי עצמו יהא אמה על אמה ברום ג' אמות. וגם בתיבה קטנה ורגלים גדולים אין הרגלים טפלים לכלי, ושוב לא יצטרפו.

6. רמב"ם הלכות טומאת אוכלין פרק ט הלכה א

השמן או הדבש שנטמאו ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו הרי הן ראשון לטומאה לעולם מפני שהן כמשקני ואע"פ שקפאו אחר שנטמאו.

7. כסף משנה הלכות טומאת אוכלין פרק ט הלכה א

השמן או הדבש וכו'. פרק ג' דטהרות ר"מ אומר השמן תחלה לעולם וחכמים אומרים אף הדבש רבי שמעון שזורי אומר אף היין ופסק כחכמים ואע"ג דפרק הקומץ (דף ל' ע"ב) אמרינן דהלכה כר"ש שזורי לא סמך רבינו על זה משום דפרק בהמה המקשה (דף ע"ה ע"ב) סבר רב אשי שאין הלכה כמותו אלא במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי וכתב רבינו בפירוש המשנה כוונת אומרו תחלה לעולם שאם נטמא ואחר נקפה (אחר זה) ואחר נמחה ואחר נקפה אפילו היה זה

אלף פעמים הנה הוא תחלה אפילו בעת הקפותו לפי שהקפאתו אינה הקפאה לפי שלא יקפאו באמת ומשקה יחשב ואפילו בעת ההקפאה ואע"פ שמלשונו כאן היה נראה לומר שהם כמשקה בעת שנימוחו דוקא לא בעת הקפאתם כבר אפשר לפרש דאפילו בשעת הקפאתם קאמר כמו שכתב בפ"י המשנה:

8. תוספות יום טוב מסכת טהרות פרק ג:ב

ר"ש שזורי אומר אף היין - בגמ' פ"ג דמנחות דף ל"ה. מכלל דת"ק סבר יין לא. אימא רש"ש אומר יין. ואני תמיה שהרמב"ם ברפ"ט מהט"א לא כתב אלא השמן או הדבש. והל"ל היין ג"כ. ולא השיגו הראב"ד. גם הכ"מ לא העיר בזה. ודעתי מכרעת דהרמב"ם ל"ג כלל. שהתמיה דמכלל דת"ק סבר יין לא. אינה תמיה. אלא כפירש"י דיינ מי איכא למ"ד לאו משקה הוא. והוא מפרש למתני' דשמן תחלה לענין משקין היא. ולא בקרוש. אבל כי מפרשינן דמתני' מיירי בקרוש ליכא למתמה כלל:

9. משנה למלך הלכות תרומות פרק ה: יז

...והנראה אצלי דלעולם תורמין מן הדמאי על כל טבל דרבנן ושאינו מדמאי על הדמאי והטעם דבכל מקום דאיכא חשש איסור תורה חששו חכמים כגון מן הדמאי על הדמאי דשמא הא' מעושר והב' אינו מעושר ונמצא מפריש מן הפטור על החייב דאינו תרומה ונמצא אוכל טבל גמור אבל במפריש מן הדמאי על טבל אחר דרבנן דאף אם נחוש דלמא הדמאי הוא מעושר אכתי ליכא איסור תורה דטבל דרבנן הוא ולא חששו בזה ולפ"ז נראה דדוקא מן הדמאי על טבל דרבנן התירו אבל מטבל דרבנן על הדמאי לא התירו משום דשמא הדמאי אינו מעושר ונמצא פוגע באיסור תורה. ...

10. ספר יד בנימין

וְנִרְאָה בְעֵינַי שֶׁהַטְּבֵל הַזֶּה טָבֵל גְּמוּר וְכוּ' - המשל"מ תרומות ה. יז. (ד"ה וע דלניא דהרש"י) כתב דמיירי בטבל גמור הטבול למעשר בלבד, דאי גם תרומה גדולה לא הופרשה הימנו איך יפריש מן הדמאי עליו, והלא דמאי פטור מן התרומה משום דלא נחשדו ע"ה עלה, עיי"ש.

11. ספר יד בנימין

וּרְבִנָּן הוּא דִּאֲחֻמוֹר בֵּיהּ וְאֲמוֹר טָבֵל אֲסוּר בְּמִשְׁהוּ וְכוּ' - הטעם שהחמירו מבואר בע"ז מג: דמה היתרו במשהו אף איסורו. וכתוס' שם (ד"ה טבל) הביאו מהירושלמי דהטעם משום דטבל הוי דבר שיש לו מתירין דאפילו באלף לא בטיל, ועיי"ש שביארו למאי איצטריך ב' הטעמים. וע"ע עול"ש כאן. וראה עוד יפ"ע.

12. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף עג עמוד ב

ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו: כל איסורין שבתורה, בין במינן בין שלא במינן - בנותן טעם, חוץ מטבל ויין נסך, במינן - במשהו, ושלא במינן - בנותן טעם וזה הכלל - לאתויי טבל. תניא כוותיה דרב ושמואל, תניא כוותיה דרבי יוחנן ור"ל. תניא כוותיה דרב ושמואל: כל איסורין שבתורה, במינן - במשהו, שלא במינן - בנותן טעם. תניא כוותיה דר' יוחנן ור"ל: כל איסורין שבתורה, בין במינן בין שלא במינן - בנותן טעם, חוץ מטבל ויין נסך, במינן - במשהו, שלא במינן - בנותן טעם. בשלמא יין נסך, משום חומרא דעבודת כוכבים, אלא טבל מ"ט? כהיתירו כך איסורו, דאמר שמואל: חטה אחת פוטרת את הכרי ...

13. תוספות עבודה זרה דף עג/ב

טבל מאי טעמא דכהיתירו כך איסורו - מה היתירו במשהו כשמואל דאמר שמואל חטה אחת פוטרת את הכרי וכי היכי דכל שהוא חשוב להתירו חשוב נמי לאסרו ותימה דהכא משמע דטעמא דטבל במשהו דכהיתירו כך איסורו ובירושלמי קאמר

דטעמא משום דטבל יש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל כגון טבל ושביעית ומעשר והקדש כשהן במינן אבל שלא במינן בנותן טעם והשתא תרי טעמי ל"ל ו"ל דצריכי תרווייהו דאי ליכא אלא חד טעמא דיש לו מתירין הוי אמינא דוקא היכא דהבעלים בעיר דאז יש לו מתירין שהבעלים יכולים להפריש אבל אי ליכא בעיר אע"ג דיכול לילך במקום שהבעלים שם מ"מ כיון שיש לו טורח והוצאה הוי כשאין לו מתירין כמו שפר"ת בפ' הזוהב (ב"מ דף נג. ושם) דלא מיקרי יש לו מתירין אלא בלא טורח ויציאה הלכך איצטרך טעמא דהכא משום דכהתירו כך איסורו ואי ליכא אלא טעמא דהכא הוי אמינא דלא הוי במשהו אלא טבל גמור דהתירו במשהו כדשמואל אבל מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר דהתירו לא הוי במשהו דהא במעשר מן המעשר בעי אפרושי הוי אמינא דאיסורו לא הוי במשהו לכך אצטרך טעמא דירושלמי דיש לו מתירין:

14. ספר טורי אבן על מסכת ראש השנה - דף יג/ב

כיצד הוא עושה צובר גרנו לתוכו. ק"ל הא בפ"ג דמנחות (דף ל"א) תניא אר"ש שזורי פעם אחת נתערב לי טבל בחולין ושאלתי את ר"ט ואמר לי קח מן השוק ועשר עליו קסבר דאוריית' ברובא בטל ורוב ע"ה מעשרין הן וה"ל כתורם מן הפטור על הפטור. והשתא כיון דר"ש שזורי ס"ל יש בילה. ל"ל ליקח מן השוק יצבור גרנו לתוכו ונמצא מעשר מן החיוב שבתערובות על החיוב שבו ודוחק לומר דר"ט סבר אין בילה ולא רצה ר"ש שזורי להורות כדבריו במקום ר"ט רבן. ועוד דהתם מייתי להא דר"ש שזורי דפול המצרי דשמעתין ואמ' ר"ח התם כ"מ ששנ' ר"ש שזורי הלכה כמותו ובתר הכי מייתי הא עובדא דטבל שנתערב בחולין ומסתפק שם אי הלכה כמותו בהא ואר"פ אין וקשיא בה ר"ח מסורא פשיטא מי קאמר הלכה כמותו במשנתנו כ"מ ששנה קאמר. והשת' איך אפשר לומר דהלכה כמותו בהא עובדא ובהא דפול המצרי הא ה"ל תרתי דסתרן אהדי דמהא ש"מ דאין בילה ובהא דפול המצרי ס"ל דיש בילה. דל"ל דהא דקבע הלכה כמותו בהאי עובדא לא קאי אהא דש"מ אין בילה. דבהא דבילה ודאי הלכה כר"ש שזורי משמיה דנפשיה דס"ל יש בילה גבי פול המצרי אלא קבע הלכה במאי דש"מ מהאי עובדא רוב ע"ה מעשרין הן. ....

15. בית יוסף יורה דעה סימן רפ

ספר תורה שנקרעה היריעה למעלה או למטה בגליון וכו'. בהקומץ (לא): אמר רב זעירי אמר רב חננאל אמר רב קרע הבא בשני שיטין יתפור ופירש רש"י אם נתקרע הגליון של ס"ת ונכנס הקרע בשני שיטין בתוך הכתב יתפור. וכתב הרא"ש (הל' ס"ת סי' יד) יראה הא דאמרינן בשני שיטין יתפור היינו כשהקרע עובר בין האותיות דאילו נחלקה האות אין לו תיקון:

16. חדושי הרשב"א על מסכת מנחות דף לא/ב

בין דף לדף. פי' אם נקרע עד כנגד הכתב שאלמלי היה בכתב היה יותר מג' שיטין. ובין שיטה לשיטה. אם נקרע יתפור או לא יתפור. ל"ה. וכיון דסלקא בתיקו אית לן למיזל לחומרא הילכך בין דף לדף יותר מכנגד ג' שיטין לא יתפור אבל כנגד (אידיך של) שלש שיטין יתפור, דלא עדיף קרע דבין דף לדף מקרע הבא בתוך הכתב דעד שלש יתפור, אבל בין שיטה לשיטה לא יתפור כלום משום דהבעיא דבין שיטה לשיטה הויא אם מותר לתפור כלל כדפרש"י. והטעם הוי משום דגרע טפי משום דנראה כמי שמסלק הדף וכיון דסלקא בתיקו לא יתפור כלל, ומ"מ נראה דדוקא תפירה לפי שהוא גנאי לתפור הכתב אבל לדבק נראה דשרי, והכי נמי איתא במס' סופרים אין דובקין בדבק ולא תופרין על גבי הכתב א"ר שמעון בן אלעזר משום ר' מאיר שדובקין בדבק אבל אין תופרין במקום הכתב לא מבפנים ולא מבחוץ, אלמא דשרי דביקה במקום שאסור תפירה:

17. בית יוסף יורה דעה סימן רפ

...וכן כתב מהר"ק בשורש קכ"ב וז"ל לענ"ד נראה לחלק בין היכא שנקרע גוף האות להיכא שהקרע עובר בין אות לאות דודאי היכא שנקרע גוף האות והדבק מחזיקו נמצא שאין כתב כי אם ע"י הדבק ואע"פ ששפתי הקריעה נוגעין זו בזו ולא נחסר הקלף כלל אלא שנקרע ונסדק מכל מקום בעינן שיהא האות מוקפת גויל ואפילו היכא שהאות שלם ולא נסדק כלל אלא שנחסר הקלף שבתוך החלל פסל בירושלמי (מגילה פ"א ה"ט) כ"ש הכא שגוף האות נחלק לשנים אלא שהדבק מעמידו ע"כ. ועיין במה שכתבתי בטור אורח חיים סימן ל"ב (לב): גבי אם נפסק אחת מהאותיות:

18. הרא"ש על הלכות ספר תורה - סימן יד

ושאלתי את הר"ם מרוטנבורק הא דאמר בשלש לא יתפור אם יכול לתקן בדבק כיון דטעמא משום דמגניא מדמפליג בין עפיצן ללא עפיצן היה נראה דשרי. כי אם יתן על הקרע קלף מבחוץ ויחברנו בדבק אינו ניכר. והשיב אין אומרים לדבק טוב הוא. חזא דלא אשכחן דבק אלא תפילין המונחים בדפוסים ואינם נמשכין לכאן ולכאן גבי תפילין של יד שכותבן בד' עורות והניחן בבית אחד יצא דאיכא מ"ד צריך לדבק ואיכא מ"ד אפילו לדבק אין צריך. אבל בס"ת שקורין בו זה מושך לכאן וזה מושך לכאן ותמיד גוללין אותו ומהדקין אותו יש לחוש פן יתפרד הדבק ויקרע יותר והיינו נמי טעמא דשיור התפר כדי שלא יקרע. [בפ"ב דמגילה (דף יט.) ועוד מדמסיק עלה הני מילי בגידין אבל בגרדין לא ולא משכח תלמודא תקנתא אחרינא אלמא שאין לשנות אלא כמו שאמרו חכמים. ומצאתי במסכת סופרים (פ"ב) הלמ"מ ס"ת שנקרע מבחוץ טולה עליה מטלית משם היה נראה קצת דמותר דמסתמא מיירי שהגיע הקרע עד מקום שאסור לתפורו וקאמר דעל ידי טלאי של מטלית שמחבר את הקרעים יפה ואין ניכר שמותר ולמעלה מזו הבבא קתני אין דובקין בדבק ולא כותבין על גבי המטלית וכו' ורבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר שדובקין בדבק וכותבין על גבי מטלית משמע שנחלקו בדבוק קודם הכתיבה אבל ס"ת שנקרע מותר לדבק הקרעים יחד כיון שאין צריך לכתוב על הדבק:

19. ספר חידושי בתרא

תעט) לא: איבעיא להו שתים ושלש ואחת מהו, אמר רנב"י כל שכן שעשאה כשירה. והיינו דיש לכתוב שירה בהידור רב, ואם כתב המזוזה כן, כ"ש שאין חסרון בתוספת הידור. והא דבשאר ס"ת גופא תניא דפסולה, והיינו שצריכים להבדיל בין שאר ס"ת לשירה, משא"כ במזוזה שאין אלא פרשיות אלה. ולפי"ז נוחא מה שהוכיח הגרי"ז ז"ל על הרמב"ם פ"ה דתפילין ה"א דהרמב"ם ס"ל דחלוק דין כתיבת תפילין מדין כתיבת המזוזה, דבמזוזה יש לה דין כתיבה משלה, אבל בתפילין דין כתיבתה הוא כמו שהן כתובות בתורה ואין לה דין כתיבה משלה כלל, וע"כ אין לחלק צורת הפרשיות מכמות שהן בתורה כו' (ע"ש ראיותיו). דלכאורה יש להקשות דא"כ איך למדו מס"ת דכתיבה כשירה מועילה גם במזוזה, דילמא שאני מזוזה מס"ת בענין שירה. ולפ"ד נוחא דכ"ש הוא דאם בס"ת הוי הידור כ"ש שאין לפסול הידור זה במזוזה.

20. ספר איזהו מקומן

שיטות הראשונים וגירסתם:

א. רש"י מפרש דקלף ישן או מעופץ שהוא שחור מגונה הקריעה ולא יתפור. אולם ברי"ף הגירסא "ולא חרתא ממש אלא הא דעפיצא הא דלא עפיצא" [וכ"ה בתוס' וברא"ש], ולגירסא זו אדרבה עפיצא הוא סברא להחיר כחדתא. ומבאר הגימוק"י דבעתיקא הקלף ישן וחלוש ולכן לא יתפור דשמא יוסיף הקרע, אבל בחדש וכן כמעופץ שהוא חזק שרי, ולפי"ז אין הדבר תלוי במיגניא אלא בחוזק הקלף. [אמנם במרדכי (סוסי' תקנ"ח) משמע דמפרש כרש"י הגם שגרס כשאר הראשונים - עי"ש ביאור מהרמ"ב].

ב. שיטה לעצמו הוא הטור שפסק (נסי' ר"פ) "אם העור מעובד מעפצים יתפור שאז התפירה אינו ניכרת כל כך", וא"כ הוא גרס כרי"ף ונימוק"י אלא שפירש הטעם משום גנאי, ואיפכא מפירש"י דמעופץ שהוא שחור ניכר בו הקריעה אבל לדעת הטור לא ניכר התפירה, ואליבא דהטור אין חילוק כלל למסקנא בין חדש לישן אלא רק אם מעופץ או לאו. ולשון הגמ' צ"ב טובא לשיטתו. וראה עוד בכל זה בב"ח (ריש סי' ר"פ), ועי"ש שנסתפק בדעת הרא"ש.

21. בית יוסף יורה דעה סימן רפ

ומ"ש וגם הקרע אינו נתפר אלא בגידין. שם בגמרא. ויש לתמוה על ספר התרומה שכתב בסוף הלכות ס"ת (ס"ל רג) דהא דתניא במסכת סופרים (פ"א ה"א) ובירושלמי (מגילה שם) הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין בעורות וכו' ותופרין בגידין דה"ק יתפור הקריעה בגידין אע"פ שרגילות הוא לתפור הקריעה אפילו במשי ואח"כ הביא דברי רבינו יעקב וכתב כשתופר קרע של יריעה עצמה צריך לתפור מבחוץ גם שמא בגידין ע"כ. וכיון דאמרין הכא בהדיא ה"מ בגידין אבל בגרדין כלומר חוטין לא היאך נסתפק לו אם צריך לתפור בגידין והיאך היו רגילין לתפור במשי. וכן יש לתמוה על הרא"ש שכתב בתשובה כלל ג' (סי' יא) הקרע יכול לתפרו שלא בגידין שהוא תיקון הקלף ולא הוזכרו גידין אלא בחיבור היריעות:

22. הלכות קטנות למרדכי (מנחות) פרק הקומץ רבה [תתק"ס]

אמר ר' חלבו חזינא לרב הונא דכריך לה מאחד כלפי שמע ומכאן היה משמע דשיטה ראשונה מסיימת לאחד ותימה שהסופרים נהגו לסיים ואהבת את ושמא תלמודא לאו דווקא נקט אלא שמשמיענו דלתחלתה נגללת כשאר ספרים שנגללים לתחלתם ...

23. הרא"ש על הלכות מזוזה - סימן ג

ג (מנחות דף לא ע"ב) .... וכבר עבדו ליה ספריא תקנה בריש שיטין כי היכי דתהוי על הארץ בריש שיטה אחרונה. ...

24. ספר בניהו בן יהודע על מנחות דף לא/ב

מאן דאמר בסוף שיטה כגובה שמים על הארץ. י"ל כגובה משמע לענין הרחקה קאמר, דאם ר"ל כעמידת השמים על הארץ הוה ליה למימר כעמידת שמים על הארץ. ונ"ל בס"ד דלא מפרש כגובה לענין הרחקת שיעור החלל שיש בין זה לזה, אלא מפרש על גובהו במספר כי מספר שמים עולה על מספר גבוה במספר צ"ט שהוא מספר שילוב הוי"ה אדנ"י עם כולל ח' אותיות שבשם זה ישתלשל שפע חסדו יתברך על יראין, לכן סבירא ליה שצריך לכתוב של הארץ בסוף שיטה כדי שתהיה תיבת הארץ כתובה תחת תיבת שמים להודיע היתרון שיש בשמים על מספר הארץ, כי כן דרך כותב חשבונות לכתוב מספר הקטן תחת מספר הגדול לנכות זה מזה וכו' מודיעים היתרון כמה הוא:

אמנם מאן דאמר בתחלת שיטה מפרש כגבוה על הרחקה שיש בחלל שבשניהם שהוא מהלך ת"ק שנה, וידוע כי מהלך ת"ק שנה הנזכר רמוז במלוי שם שד"י שבו רמוז עץ החיים דמהלכו ת"ק שנה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל, וידוע איש ואשה שזכו יש להם הארת מלוי שם שד"י שעולה ת"ק, לכך מדלקת האשה בליל שבת שני נר, ועל זה אמר הכתוב כגבוה שמים על הארץ שהוא מהלך ת"ק שנה הרמוז במלוי שד"י בשיעור זה גבר חסדו על יראיו הם איש ואשתו שמאיר בת"ק אברים שלהם מעץ חיים שהוא מהלך ת"ק שנה, ולזה אמר [דברים י"א כ"א] למען ירבו ימיכם וימי בניכם, שימשך לכם מעץ חיים שהוא שיעורו כשיעור מהלך שיש בחלל על הארץ, ונמצא הכתוב נקיט הדמיון של כימי השמים על הארץ לענין שיעור הרחקתם זה מזה, לכך סבירא ליה שיכתוב על הארץ בתחילת שיטה לרמוז על דמיון הרחקתם זה מזה:

והנה למאן דאמר בסוף שיטה נ"ל בס"ד טעם אחר יש בזה, דעל ידי כך יהיה צירוף ש"א מ"ר י"צ מלמעלה למטה כי בזה תהיה תיבת ארץ תחת אותיות שמי דהשמים, ואז ש' של שמי עם א' של ארץ הוא שא, ומ"ם של שמי עם ר' של ארץ הוא מר, ויו"ד של שמי עם צ' של ארץ הוא י"צ, כלומר שא וסלק את המר מן העולם ע"י זכות עשרה צדיקים, וזהו י"צ ר"ל יו"ד צדיקים כמו שאמר השי"ת לאברהם אבינו ע"ה לא אשחית בעבור העשרה [בראשית י"ח ל"ב], ולכן בדור המבול שלא היה אלא שמונה לא נסתלק המר מן העולם וירד המבול:

25. דף על הדף מנחות דף לא עמוד א

בגמ': אמר ר"ש שזורי פעם אחת נתערב לי טבל בחולין וכו' ורוב ע"ה מעשרין הן והו"ל כתורם מן הפטור על הפטור וכו'. הנה הגאון ר' יוסף ענגיל זצ"ל כתב בספרו אתון דאורייתא (כלל ו') לחקור וכן חקר הגרא"ו בקובץ הערות (סימן ע"ה אות ו', שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד), מה שאסרו חז"ל דמאי, אם האיסור הוא רק אם הע"ה לא עישר באמת, אבל אם הע"ה עישר באמת, אז אף שהאוכל לא ידע שעישר עכ"ל הוי רק כנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה שאין שם מעשה עבירה רק מחשבת עביר, וה"נ דכוותה, או דילמא כיון שאסרו חז"ל אכילת דמאי, כל זמן שאין יודע אם הע"ה עישר, ע"כ ה"ל איסור בעצם, אף אם עישר הע"ה, כל זמן שהאוכל לא ידע שעישר.

ונק"מ להסוברים שקטן שאוכל נבילות לדרבנן א"צ להפרישו, מה יהי' הדין אם הוא יאכל דמאי, דלהצד הראשון שחז"ל אומרים לנו לחוש להמועט שאינם מעשרים, א"כ כמו כן צריך להפריש הקטן, שהרי יש לנו לחשוש שהוא טבל. משא"כ להצד השני שהוא חיוב חדש, ממילא א"צ להפריש את הקטן, וכן יהי' נק"מ בין ב' הצדדים אם מותר לסחור בדמאי, לפי מאי דקיי"ל דמותר לסחור בדברים שאינם אסורים רק מדרבנן.

וכתב בהמשך דבריו: הנה בש"ס מנחות (ל"א ע"א) מפורש, דלמ"ד רוב ע"ה מעשרין הן, וחייב דמאי אך מדרבנן הוא, אז מותר לעשר מדמאי על טבל ודאי מדרבנן, ולא חשיב מפטור על החיוב או מחיוב על הפטור עש"ה, והנה שם יוקשה ג"כ בב' האופנים הנ"ל דמ"נ, אם לא נתעשר הדמאי ביד הע"ה, א"כ הא ה"ל מפריש מן החיוב על הפטור, כיון הדמאי מחויב דאורייתא, ואילו הטבל האחר מחויב רק מדרבנן, ואם נתעשר הדמאי ביד הע"ה, א"כ שוב הא ה"ל מפריש מן הפטור על החיוב, כיון שהדמאי גם מדרבנן פטור ואילו הטבל האחר עכ"פ מדרבנן חייב.

ועל כרחק צ"ל כמו שכתבתי, דדמאי מה"ת אפ"ל לא נתעשר תחלה ביד הע"ה ג"כ פטור מטעמא דרוב ע"ה מעשרין הן, דחשיב היתר עצמותי מכח זה וכו"ל, ואילו מדרבנן אפ"ל אם נתעשר תחלה ביד הע"ה ג"כ חייב, דמדרבנן הוא להיפוך איסור עצמותי אפ"ל אם נתעשר תחלה ביד הע"ה כל זמן שהאוכל אינו יודע שנתעשר וכו"ל, וע"כ שפיר דמאי דומה לגמרי לשאר טבל דרבנן הפטור בוודאי מה"ת ומחויב בוודאי מדרבנן ודו"ק היטב עכ"ד.

במשל"מ (פרק ה' תרומות הלכה י"ז) הקשה בהא דיתא בסופ"ה דדמאי דאין תורמין מהדמאי על הדמאי, עיי"ש, והיינו משום דחיישינן שמא האחד מועשר והשני אינו מעושר, ונמצא מפריש מן החיוב על הפטור או מהפטור על החיוב.

וא"כ קשה בגמ' כאן, דכיון דדמאי נחשב כספק מתוקן ומה"ט אינו פטור דמאי אחר, היכי הוא פטור את הטבל דרבנן שהוא חיוב ודאי, ודלמא הדמאי כבר מעושר ונמצא מפריש מהפטור על החיוב, ותירץ ה"ל והנראה אצ"ל, דלעולם תורמין מן הדמאי על כל טבל מדרבנן, ושאינו מן הדמאי על הדמאי, והטעם דבכל מקום דאיכא חשש איסור תורה, חששו חכמים כגון מן הדמאי על הדמאי דשמא האחד מעושר והשני אינו מעושר ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב דאינו תרומה ונמצא אוכל טבל גמור, אבל במפריש מן הדמאי על טבל אחר דרבנן, דאף אם נחוש דלמא הדמאי הוא מעושר, אכתי ליכא איסור תורה, דטבל דרבנן הוא ולא חששו בזה. ולפי זה נראה דדוקא מן הדמאי על טבל דרבנן התירו, אבל מטבל דרבנן על הדמאי לא התירו, משום דשמא הדמאי אינו מעושר, ונמצא פוגע באיסור תורה עכ"ל.

ובקהלות יעקב על זרעים (ח"ב ס' ד') כתב ליישב קושיית המשנל"מ, כעין דברי הגר"י ענגיל זצ"ל הנ"ל, דדמאי מלבד שחז"ל קבעוהו לספק מתוקן עוד חייבוהו בהפרשת מעשרות בתורת חיוב ודאי מדרבנן, והוא ע"פ דברי האו"ה (כלל ל"ה) שהביא הש"ך ביו"ד (סימן ק"י בכללי ס"ס אות י"ז) שכתב דגבינות של נכרים אע"פ שאסרוהו חז"ל משום ספק תערובות חלב טמא, מכל מקום כבר חשיב כגופו של איסור ודאי, ואם נתערבה גבינה זו באחרות, אין להתיר מטעם ס"ס, לומר שמא לא נתערב בו חלב טמא, ואת"ל שנתערב שמא אינו זה שאוכל, וע"ש מה שהעתיק לשון האו"ה בכלל מ"ז, והיינו דבתר שאסרוהו חז"ל [מחמת חשש הספק חלב טמא], הרי הוא איסור ודאי מדרבנן, ולא בגדר ספק איסור, ואם כן ה"נ דמאי, אע"פ שיסוד דינו הוא מטעם ספקא, מ"מ בתר שתקנו חז"ל לעשר, הרי הוא בגדר חיוב ודאי מדרבנן.

ונמצא שהדמאי יש בו שני דינים, דעיקר יסודו הוא שהוא ספק מעושר, ולגבי הדאורייתא הוא ספק טבל, פ"א אע"פ שרובא להתיר דרוב ע"ה מעשרין, מכל מקום תקנו חז"ל לדונן כספק גמור שחייב לתקנו מספק, אך מצד הדרבנן הוא נעשה שוב חיוב ודאי מדרבנן.

ולפי זה יבואר היטב הא דמעשרין מדמאי על טבל דרבנן אע"פ שאין מעשרין מדמאי על הדמאי, דלענין טבל דרבנן שפיר יכול לעשר מדמאי עליו, כיון שגם הדמאי הוא מדרבנן בגדר "טבל ודאי", ורק על הדמאי השני אינו יכול להפרישו מצד הדאורייתא שהוא בגדר ספק מתוקן ושמא א' מתוקן וא' לא מתוקן והו"ל מפריש מהחיוב על הפטור או איפכא ונכון בעה"ל, עכ"ד. והכל כעין דברי הגר"י ע"ז"ל הנ"ל ודו"ק.

הוספה

זה קלי ואנוהו- תקיעת שופר

1. תוספות מסכת מנחות דף לב עמוד ב

הא מורידין עושין והא בעיא שרטוט - ... ואמר רבינו תם דס"ת בעי שרטוט משום (שמות טו) זה א-לי ואנוהו אבל תפילין דמכוסין בעור לא בעו שרטוט דלא שייך בהו נוי וקצת תימה דבסמוך ילפינן מזוזה מס"ת בג"ש כתיבה כתיבה לענין כתיבת אגרת ואמאי לא ילפינן מינה ס"ת ממזוזה לענין שירטוט וכ"ת לענין כתיבה לא ילפינן הא לקמן בעי למילף לענין כתיבה על האבנים ומהא דאמרינן במסכת סופרים (פ"א) מסרגלין בקנים וכותבין בדיו עוד נמי אמרינן התם דכל יריעה שאינה מסורגלת פסולה משם אין ראייה דדילמא בשרטוט עליון איירי דאי אפשר לכתוב שלש תיבות או ארבע בלא שרטוט כדתניא בפ"ק דגיטין (דף ו:): אבל שרטוט בין שיטה לשיטה אפשר דלא בעיא

2. דף על הדף מנחות דף לא עמוד ב

בגמ': והוא בעיא שרטוט.

בתוס' (ד"ה הא) הביאו משם רבינו תם דס"ת בעי שרטוט משום נוי, אבל תפילין דהן מכוסין, ל"ש בהו נוי, ולא בעי שרטוט, והר"ן מגילה (ה' ע"ב) הוסיף דמזוזה כיון דנבדקת פעמיים בשבע שנים, גם כן צריך שרטוט משום נוי.

ברמ"א או"ת סי' קמ"ח (סעיף א') כתב: י"א שאם המעיל (- של הספר תורה) בצד אחד פשתו, וצד אחד משי, צריך להפך המשי לצד הספר. ומסיים הרמ"א ולא נהגו כן.

וכתב שם הגר"א (ס"ק ו') דכן נראה לדינא כמו המנהג, שהמשי יהי' כלפי חוץ, כמו שכתבו כאן התוס' דתפילין כיון שהוא מכוסה, ל"ש בו הנוי של שרטוט, רק בס"ת שהנוי נראה כלפי חוץ, א"כ ה"נ יש להניח את צד המשי כלפי חוץ, ולא כלפי פנים שאינו נראה.

הרמ"א באו"ח סי' ל"ב (סעיף ד') כתב לגבי הלכות כתיבת ס"ת מ: ולכתחילה יכתוב כתיבה גסה קצת כו', וכן מצוה ליפותן מבחוץ ומבפנים. ובגר"א שם (ס"ק י"ב) מציין דברי התוס' כאן שחולקין על זה, שאין שייך זה א - לי ואנוהו במה שהוא מבפנים, ואינו גלוי מבחוץ.

בשו"ת אבני נזר (או"ת סי' תל"ב) הביא קושית הגאון בעל חלקת יואב אמאי פסול בשופר צפהו זהב, הא כל שלנאותו אינו חוצץ, וכיון שהציפוי זהב לנאותו הוא, למה יחצוץ בין פיו לשופר.

ותירץ האבני נזר על פי דברי התוס' כאן, שבדבר שהוא מכוסה לא שייך נוי והידור מצוה, ממילא כיון שתוקע עם השופר בפיו, לא שייך שם ההידור של ציפהו זהב, וממילא הרי זה חציצה דאין שם משום נוי. ע"כ.

יש לדון בזה, אם הגדרים של נוי לגבי מה שאינו חוצץ, תלוי בהגדרים של נוי לגבי הידור מצוה, או שזה תלוי בדעת הבריות, שזה נטפל ואינו חוצץ, ואף שאינו נוי לגבי הידור מצוה.

כתב הגאון ר' יוסף שלום אלישיב שליט"א: וקשה ע"ז דהא הרמ"א פוסק כהראשונים החולקים על ר"ת, וכ"פ המרדכי דיש בפרשיות ענין לנאותם, והראיה מהארון דמבית ומחוץ תצפנו זהב עיי"ש. ועוד, דהר"ן במגילה מפרש דברי ר"ת דלא אמר דבריו אלא בפרשיות של תפילין, אבל במזוזה מודה ר"ת שיש ענין לנאותה ואע"פ שכשקובעים אותו מכוסה היא, משום דכיון שצריך לבדוקה פעמיים בשבע שנים הרי כשיפתחה יראוה עיי"ש, והנה הא ודאי דבזמן שבדקים את המזוזה אינו שעת קיום המצוה: ואע"כ מפרש הר"ן דעת ר"ת דיש בו עדיין משום זה קלי ואנוהו, ודברי האבנ"ז צ"ב. [קושיא זו יש ליישב, דשאני תפילין שהוא דבר שבקדושה, לכן שייך לנאותו כשפותחין אותו בכדי לבדוקו, משא"כ שופר שאינו דבר קדושה, לא שייך נוי, רק בשעת קיום מצותו - כשתוקע בו, ואז הרי הוא מכוסה].

הגאון הכלי חמדה בקו' המילואים (ע' 38 אות ד') כתב להאיר ענין נפלא. במש"כ המבי"ט בקרית ספר דהא דבעי כתיב אזכרות לשמן בס"ת דהוא משום ואנוהו ע"כ. והקשה שם ע"פ המבואר בתוס' כאן וכנ"ל בשם ר"ת דבדבר מכוסה אין שייך ענין של ואנוהו, א"כ כ"ש דבמחשבה שהוא ענין מכוסה לא שייך ענין ואנוהו. וז"ל הגאון הכלי חמדה שם: ובהגהות מרדכי

ה' קטנות אות רס"א להגר"מ בנעט ז"ל מ"ש על מחשבה דכ"ע מודים דל"ש ואנוהו ודו"ק היטב. ומלבד זה צ"ע שמערב יחד קדושת השם עם קדושת ס"ת וצ"ע בכ"ז.

ובאמת י"ל דאע"ג דבמחשבה בכ"מ ל"ש ואנוהו כיון שהוא מכוסה, מ"מ במה שנוגע לקדושת השי"ת, כיון דהקב"ה יודע מחשבות, ומחשבה אצלו כמעשה, גם מחשבה הוי בגדר ואנוהו, ולכן י"ל דמה"ט גם מה"ת פסול, כיון דמפורש בתורה ואנוהו בקדושת השי"ת וכו' עכ"ד ודפח"ח.

ובהגה"ה שם מבנו של הגאון הכלי חמדה זצ"ל כתב: י"ל דהתוס' לשיטתם דס"ל דואנוהו ל"ה רק מצוה דרבנן כמו"ש במנחות מ"א ע"א, לכן י"ל דלא החמירו חז"ל במקום מכוסה, משא"כ לשיטת רש"י ז"ל סוכה דפוסל לולב היבש בדיעבד מצד ואנוהו, נראה דס"ל דהוא מה"ת, א"כ י"ל דפוסל ואנוהו אף במחשבה. ע"כ.

בספר תפארת אר"י על הל' תפילין להגרמי"ל ליטש - רוזנבוים זצ"ל (ס"ל ל"ב) כותב: ה"ל נראה להביא רא"י לדבריו (של ר"ת) מהא דאמר הגמ' בסוכה (דף נ"ב ע"ב) כשכרה דוד השיתין קפא תהומא ובעי למשטף עלמא, אמר דוד מי איכא דידיע אי שרי למכתב שם אחספא ולא אמר, יחנק בגרונו, וקשה אמאי אחספא, הא בעי בשם זה קלי ואנוהו, והול"ל אכספא או אזהב, אלא ש"מ דהואיל ולא הוי להראות רק למישד' בתהומא לא בעי זה קלי ואנוהו.

ועוד רא"י ממ"ש בספר אניה דיונה במ"ש רש"י (שבת דף ק"ג ע"ב) וכתבתם, דתפילין ומזוזות, ולכאורה קשה הלא דינים אלו שייכים גם בס"ת, וכתבתי שם דה"ל קשה לרש"י הא דתני' או שכתב אזכרות בזהב, והרי כבר נשמע מרישא דאמר שכתבן שלא בדיו, ואי הכוונה שכתב האזכרות בזהב, בצבע זהב, שה"ל משוחה הקלף וכתב עליו אזכרה ויגנוז משום חציצה, הלא כל לנאותו אינו חוצץ אם הצבע הוא קלוש ודק, לזה פירש רש"י דאירי בתפילין ומזוזות, דבזה אין הזהב לנאותו, דהרי הפרשיות המה מכוסים תמיד, וכן מזוזה כרוכה ומכוסה, וא"כ יש רא"י מזה לדבריו.

אמנם אפ"ה לדינא לא נ"ל כן, ודעת המרדכי דגם מבפנים שייך זה קלי ואנוהו, דהרי עכ"פ בשעה שכותבן צריך ואנוהו, ועוד שפותח אותן לבדוק, והרי גבי מילה קאמר דחוזר אפ"ל על ציצין, ואפ"ל אינם מעכבים משום זה קלי ואנוהו (עי' שבת קל"ב) אע"ג דמכוסה ולא יראה, אלא דזה יש לדחות דעכ"פ בשעת עשיית המצוה הוא בפרהסי', אלא דעכ"פ יש לעיין דהרי בשבת הנ"ל קאמרה הגמ' התנאה לפניו במצות, בקולמוס נאה, הרי דאפ"ל בקולמוס שכותב בחדרו צריך להיות נאה, ומי רואה הקולמוס וכן בדיו נאה וקאי גם אתפילין דאיתא במכילתא ע"י בילקוט (פ' שלח) בפסוק ויהי לי לישועה.

ועוד הרי הארון ה"ל בפנים זהב כמו מבחוץ, אע"ג דאין אדם רואה, וע"ל בספר יראים דכתב דמשו"ה אין הכהנים נושאים כפיהם בגבולין אלא כנגד כתפיהם משום זה קלי ואנוהו, אע"ג דאסור להסתכל בכהנים בשעה שנושאים כפיהם. ואולי יש ליישב בזה מה דה"ל קשה ל', אהא דאמר הגמ' בחלק (דף ק"ו) דדואג ואחיתופל לא סלקו להו שמעתתא אליבא דהלכתא, משום דכתיב סוד ה' ליראיו, וקשה הא כשכרה דוד השיתין למד אחיתופל הק"ו לכתוב השם וסלקא ל' הילכתא, אמנם לפמ"ש י"ל, דעכ"פ לא זכה לאמתו והורה לכתבו אחספא, מה שבאמת אינו ראוי, והיה לו לכתבו אטס דכסף כנ"ל.

וע"ל מ"ש אדמ"ו הגאון בחתם סופר (חלק יו"ד סי' רס"ה) דהטעם בתגין הוא משום זה קלי ואנוהו, ומשום זה נהגו הסופרים הקדמונים לתייג גם שאר אותיות חוץ משעטנ"ז ג"ץ, ועכ"פ נהגו התייגים בתפילין אף שמכוסין, ש"מ דבכל ענין שייך זה קלי ואנוהו, ואולי הא דאמר שם גבי דוד לכתוב אחספא, הוא משום דה"ל הדבר נחוץ, דבעי תהומא למישטף עלמא, ולא ה"ל אפשר להמתין עד שיביאו טס כנ"ל. ועכ"פ לית מזה רא"י למה שהורה באדני פז באחד שרצה לעשות כל עמודי דס"ת כסף, ואמר דהואיל ומכוסין בקלף לא שייך זה קלי ואנוהו, ולפמ"ש ליתא.